

Indledningen er redigeret af Stine Kylsø Pedersen og Steen Tullberg

Tilsyn ved

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Skriftemaal og Altergang [Den christelige Børnelærdom, 1. udgave, 16. artikel]”

ved Anders Holm

Indhold

- 1 Oversigt over artiklerne i Kirkelig Samler
- 2 Indhold
- 3 Anden udgave
- 4 Anvendt litteratur

1 Oversigt over artiklerne i *Kirkelig Samler*

“Skriftemaal og Altergang” er den sekstende af 21 artikler, som Grundtvig skrev i *Kirkelig Samler* i årene 1855-1861. En oversigt over disse vises nedenfor, og indledningen til hver af dem fås ved at klikke på de respektive links.

[“Om vor tredie Troes-Artikel”](#)

[“Om den Christelige Børnelærdom”](#)

[“Den Christelige Daabspagt”](#)

[“Herrens Bøn ‘Fadervor.’”](#)

[“Det Ny Testamentes Christendom!”](#)

[“Forsagelsen i Daabs-Pagten”](#)

[“Den apostelige Troes-Bekjendelse i den christelige Daabspagt”](#)

[“De syv Sakramenter”](#)

[“De christelige Livstegn”](#)

[“Det christelige, aandelige og evige Liv”](#)

[“Det medfødte og det gienfødte Menneskeliv”](#)

[“Ordet og Troen efter Christi egen Lærdom”](#)

[“Det christelige Ægteskab”](#)

[“Tro og Haab og Kjærlighed”](#)

[“Den guddommelige Treenighed”](#)

[“Skriftemaal og Altergang”](#)

[“Præste-Frihed i Folke-Kirken”](#)

[“Den christne Tro og den christelige Lærdom”](#)

[“Menneske-Historien og Bibel-Historien hos Jøderne og de Christne”](#)

[“Hænderne og Røsten i Rom og Jerusalem”](#)

[“Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden”](#)

2 Indhold

“Skriftemaal og Altergang” udkom i januar 1859 og indleder en række indlæg, hvori Grundtvig fokuserer på enkelte områder af kirkelivet. Den følger desuden op på det udblik til nadveren, som Grundtvig giver til slut i den foregående artikel om den guddommelige treenighed (se [oversigten i afsnit 1](#)). Et hovedanliggende er afvisningen af alle menneskelige påfund, som stiller sig vejen for gudsordets virke. I artiklen om de syv sakramenter havde Grundtvig givet udtryk for, at skriftemålet burde behandles i en særskilt artikel. Nu vælger han i stedet at behandle skriftemålet sammen med altergangen, sandsynligvis fordi skriftemålet på hans tid (ifølge kirkeritualet af 1685) var betingelse for at kunne deltage i nadveren, og de to ritualer derfor både i hans egen og i den almindelige bevidsthed hang tæt sammen. Undervejs sammenholder Grundtvig endvidere sin forståelse af skriftemålet med sin forståelse af dåben.

Artiklen begynder med en kritik af gældende praksis. Grundtvig finder det uforsvarligt, at alle deltagere i altergang gennem “en lille Tiltale” (273; sigter måske til den lille altergangstale, der ledsagede skriftemålet) ikke kun forberedes til en værdig altergang, men tillige tilsiges syndernes forladelse, uanset om de er troende kristne eller ikke eller lever gudfrygtigt eller ej. Dette er stødende ikke blot for sande kristne, men for enhver, der betragter den kristne tro og gudsdyrkelse med mindste alvor.

Der er derfor intet overraskende i, at alle præster for kort tid siden, da enhver gjorde, hvad han ville, tyede til: Enten at forsøge at undgå at tilsige syndsforladelse eller at indskrænke eller betinge den med, at der fandtes omvendelse eller tro hos den skriftende i overensstemmelse med præsternes tilfældige tanker herom. Dette

afstedkom dog ikke mere klarhed. Derfor hører man nu en del præster råbe, at enten må skriftemålet afskaffes, eller også må al skriftemålspraksis frigives, så præsten og menigheden kan sige fra overfor hinanden og aldrig tvinges til at sige eller gøre noget, som strider mod deres samvittighed. Herimod kan intet indvendes fra stats- eller folkekirken, der jo blot er en borgerlig (verdslig) og menneskelig institution (273-274).

Åndeligt eller kristeligt betragtet derimod forslår argumenterne dog ikke, viser Grundtvig med en række eksempler. For det første gør han klart, at en henvisning til Luthers synspunkt, at skriftemålet ikke er et sakramente, efter hans mening i sig selv ikke er tilstrækkelig. Dette må videre begrundes. Det afgørende spørgsmål i forhold til, om der er tale om et sakramente, er, om det har en guddommelig indstiftelse med en egen nådegave, hvad paven påstår, men Luther benægter. Her giver Grundtvig imidlertid Luther ret, da skriftemålet hverken indeholder et ord af Herren, eller af Helligånden er stillet i klar sammenhæng med dåben og nadveren.

For det andet bliver ideen om syndsforladelsen ved skriftemålet ikke bedre af, at præsterne indskrænker den til dem, der går til syndsbekendelse. Det er for Grundtvig selve tanken om syndsforladelse ved skriftemålet, der er gal.

Endelig ligner det ikke Kristus og hans menigheds tjenere (præsterne) på den ene side at ville meddele (dvs. skænke) dåben og nadveren i flæng til alle og derved forsikre dem om deres syndsforladelse, men på den anden side samtidig at gøre sig skrupler over at spilde deres ord på uværdige ved skriftemålet (274-275).

Egentlig er skriftemålet kun en kirkeskik med en dunkel oprindelse og tvivlsom kristelighed, hævder Grundtvig. Han gennemgår og afviser den katolske skriftemålspraksis med opregning af den enkeltes synder og bodsøvelserne. Samtidig vender han sig mod den lutherske tradition med en såkaldt skriftebøn (en generelt formuleret bøn i skriftestolen for alle). Problemet er, at man i begge traditioner flytter syndsforladelsen fra dåben, hvor Kristus giver den, til altergangen og skriftestolen, hvor præsten giver den (276). Skønt de lutherske forfædre på flere punkter havde ret i deres afvisninger af papisterne (katolikkerne), gjorde de derfor uret i at beholde syndsforladelsen ved skriftemålet forud for nadveren.

Grundtvigs synspunkt er, at trosbekendelsen og med den syndforladelsen skænkes mennesket fuldstændig og ubeskåret, men ikke ubetinget, ved dåben. Den betinges nemlig af troen på Faderen, Sønnen og Helligånden, som her bekendes, og som den troende retfærdiggøres af. Kun åndløse folk kan indbilde sig, at arvesynden virkelig kan tilgives, uden at alle dens følger og virkninger også tilgives med det samme, siger Grundtvig. Ligesom kun åndløse folk tror, at Herrens tilsigelse af syndernes forladelse bør gentages ved hver altergang for at beholde kraft og gyldighed. Desuden er det en stor misforståelse, mener Grundtvig, når det hævdes, at det syndige menneske kan modtage Helligånden og genfødslen og fornyelsen uden "*en fuld Syndernes Forladelse*" (277).

Grundtvig forklarer, at skønt han har meget kritisk at sige om skriftemålet som menneskelig indretning, var han nu aldrig nået frem til, at det skulle afskaffes. I stedet

havde han gjort det til en praksis bestandigt i sine skriftetaler (præstens tale ved skriftemålet inden altergangen) at henføre syndsforladelsen til Herren og dåben, der jo forudsættes hos alle Herrens gæster (278-279).

Desuden, fortæller Grundtvig, havde Herrens fodvaskning forud for nadverindstiftelsen (Joh 13,1-11) tidligt vakt hans formodning om, at der måtte være en sammenhæng mellem syndsforladelse og nadver. Især Herrens ord til Peter om, at den, der er badet, kun behøver at vaske fødderne, kunne synes at pege mod, at syndsforladelsen i dåben kræver en form for fuldendelse i nadveren. Herigennem var det gået op for ham, at netop dette kunne være ordene i Herrens bøn (fadervor) om, at man får forladt sin skyld, som man forlader sine skyldnere. Grundtvig sammenligner med lignelsen om de 10.000 talenter (Matt 18,23-35), hvor Gud ikke vil tilgive, uden man indbyrdes tilgiver hinanden (279-281). På den måde mener Grundtvig, at man kan tale om to slags syndsforladelse: den guddommelige, som gives i dåben, og nadverens indbyrdes menneskelige syndsforladelse (280).

I forlængelse af det, finder Grundtvig det sandsynligt, at skriftemålet stammer fra en apostolsk tradition for indbyrdes syndsforladelse. I stedet for at afskaffe det helt og skille skriftemålet fra nadveren bør opgaven derfor nu være, mener han, at føre traditionen tilbage til oldkirken, hvor skriftemålet havde "en Skikkelse, der svarede til dets christelige Betydning, som aandelig 'Fodtvæt' og hjerteligt 'Broderkys' til Udtryk af den Kjærlighed, der skjuler Syndernes Mangfoldighed" (281). Grundtvig tænker med 'kysset' foruden oldkirken formentlig på liturgiske traditioner, der genfindes i både græsk- og romersk-katolsk kristendom (Nyrop 1897, 106).

Skønt Grundtvigs overbevisning således er, at skriftemålet ved nadveren ikke bør afskaffes, men blot reformeres, så det fremstår "renset og klaret" (281), bør det alligevel sammen med altergangen blive frigivet som en sag mellem præsten og hans altergæster. Dermed mener han, at det må være frivilligt at deltage i, men også op til præsten at afgøre, hvem der må deltage i skriftemålet og altergangen. Her må ingen verdslig øvrighed eller nogen anden blande sig. Derfor bør sognebåndet ophæves for præsterne, på samme måde som det er blevet det for menigheden. Dvs. de bør få samme frihed til at sige fra over for menigheden, som menigheder med sognebåndsløsning har fået til at sige fra over for dem (281-282).

Dermed peger Grundtvig på behovet for præstefrihed, dvs. præstens frihed i forhold lære og valg af liturgi, som artiklens sidste del handler om, og som også bliver temaet for hans næste bidrag i artikelsekserien. Denne frihed er, synes Grundtvig at mene, afgørende for en sund udvikling i kirken. Og skønt han ikke undrer sig over, at mange forlader folkekirken – da det er oprørende med den måde, nadveren bare uddeles "iflæng" til alle og enhver – så finder han det til gengæld sært, at ikke alle præster, som vil gælde for troende, erklærer, at nu må der mere frihed til i sakramentsforvaltningen, så de kan følge deres overbevisning. Konkvenser er, påstår Grundtvig, at alle virkelige medlemmer af Herrens menighed "krymper sig" (283) ved tingenes tilstand.

Kun gennem borgerlig (samfundsmæssig) frihed for Kristi sande frimenighed (dvs. den sande menighed inden for folkekirken) kan det vise sig, at dåben og nadveren

“naar de virkelig svarer til hans Indstiftelse, endnu kan skjænke den Troende det samme *Liv* og den samme *Livsfylde*, som var og er i ham, og som han har lovet at dele med sin Menighed” (284). Kommer friheden ikke, bør alle troende træde ud. Grundtvig skriver, at han i snart 20 år har bestræbt sig på at undgå at træde ud af folkekirken (285). Han mener dog stadig, at han kan ende med at måtte tage dette skridt og beklager, at flere af hans tilhængere ikke deler hans syn på præstefrihed – netop dette emne, som skulle blive et stridspunkt med grundtvigianerne i flere år frem, tager han op i næste artikel (se [oversigten i afsnit 1](#)).

3 Anden udgave

I 1868 udkom “Skriftemaal og Altergang” og de øvrige artikler fra *Kirkelig Samler* i den samlede bogudgave, *Den christelige Børnelærdom*, kaldet “Anden Udgave”. En generel indledning til andenudgaven kan tilgås ved at klikke [her](#).

4 Anvendt litteratur

- *Dannemarkes og Norges Kirke-Ritual. Med Kongelig Allernaadigst Privilegio* (1762) [1685]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1868) *Den christelige Børnelærdom, betragtet af Nik. Fred. Sev. Grundtvig. Anden Udgave, optrykt efter “Kirkelig Samler”*. København.
- Nyrop, Kristoffer (1897) *Kysset og dets Historie*. København.